

ВІДГУК

**офіційного опонента академічного декана Одеської богословської семінарії
доктора філософських наук Стрижачука Федора Васильовича на
дисертацію Степанченко Станіслава Вікторовича «Інкультурація в
першому посланні апостола Павла до Солунян» на здобуття наукового
ступеня кандидата філософських наук зі спеціальністю 09.00.14 –
богослов'я**

Актуальність теми дисертаційного дослідження Степанченко С.В. визначається тенденцією у сучасному християнстві до критичного переосмислення багатьох усталених положень біблеїстики у світлі нових наукових досліджень у галузі сучасної герменевтики біблійного тексту, історії Близького Сходу, текстології, нових напрацювань бібліїстики та нових методів біблійного богослов'я. Українська бібліїстична традиція розвивалась із середини ХІХ ст., ознаменувавши свій рівень виданням у 1903 р., першого перекладу Біблії українською мовою (П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, та І. Пулюй). Наступний переклад Біблії, був виконаний професором Іваном Огієнком (митрополитом Іларіоном) у 1962 році, і опублікований за межами України. Цей текст на десятиліття став еталонним для богослужбової практики українських церков. Сьогодні, маємо більше десяти різних перекладів Біблії українською мовою які є або оновленими текстами існуючих перекладів (Деркач, Філарет (Денисенко), Боечко), або новими перекладами давніх священних текстів (Хоменко, Гижа, Попченко, Громов, Турконяк). Представлений текст дисертації, є першим академічним комплексним дослідженням тексту «Послання апостола Павла до Солунян» виконаний на високому професійному рівні у період Незалежності України. У запропонованому дисертаційному дослідженні, автор актуалізує історико-культурний метод екзегетичного дослідження біблійного тексту інтегруючи у герменевтичний аналіз результати суспільних наук і демонструє прикладне значення академічних напрацювань. При цьому він концентрується на окремому складному тексті з послання до Солунян 4:4, через тлумачення якого розкриваються широкі дані про існування спільноти у Солуні, про

культурний та релігійний контекст, про моменти протистояння цьому контекстові з боку молодії спільноти християн.

Очевидно, що представлена презентація сучасних вітчизняних ґрунтовних досліджень з бібліїстики є знаковою подією для української академічної спільноти і свідчить про поступовий процес відродження біблійних досліджень та залучення вітчизняної академічної науки до загальноєвропейського наукового дискурсу. Раніше певний прогрес у розуміння проблем інкультурації був в основному пов'язаний із досягненнями релігієзнавців, тепер же маємо цікаву розвідку саме богословську. Відразу зазначимо, що автор не бере за мету показати всі особливості та складності інкультурації, зіткнення молодії християнської спільноти з місцевим контекстом у Солуні, але концентрується фактично на одному моменті, який для нього стає фокусом для творення цілісної картини, дозволяє побачити багато нового і важливого.

У дисертації, Степанченко С.В. здійснено цілісний аналіз головних інтерпретацій тексту 1 Солунян 4:4 та запропонована герменевтична реконструкція соціальної та релігійної історії Павлової спільноти в Солуні. Автор переконаний, що саме тлумачення 1 Сол. 4:4 надає нам ключ до розуміння відносин солунської громади з оточуючим контекстом та робить можливим цілісне розуміння особливостей життя громади.

Перший розділ присвячений опису методології дослідження, заснованій на соціальному вимірі раннього християнства. Дисертант проводить вивчення історії методологічних напрацювань соціального світу раннього християнства та окреслює витoki та динаміку розвитку суспільно-наукової критики Нового Заповіту.

У другому та третьому розділах, Степанченко С.В. проводить ґрунтовний екзегетичний аналіз досліджуваного тексту засобами заявленої методології.

Дисертант детально вивчає усі можливі аргументи на користь тлумачення метафори «посудина» у значенні «дружина» або «тіло». З метою досягнення максимальної наукової об'єктивності Степанченко С.В. одразу наводить можливі контраргументи до запропонованих тез.

Важливим критерієм якості дослідження є демонстрація дисертантом знання давніх та сучасних мов. У праці автор вдається до аналізу біблійних текстів давньогрецькою, давньоєврейською та арамейською мовами. У процесі вивчення історико-культурного та соціального контекстів написання біблійних текстів, Степанченко С.В. звертається до оцінки пам'яток давньої літератури («Заповіт Нефталіма», «Послання Варнави» «Книга премудрості Ісуса, сина Сираха») аналізуючи семантичний ряд, досліджуючи давньогрецькі, давньоєврейські, угарітські та маовітські лексеми.

Четвертий розділ присвячений дослідженню значення виразу «тримати посудину» у значенні «жити з дружиною». А у п'ятому та шостому розділах дисертант виконав літературний аналіз та вивчення релігійного та соціального контекстів написання тексту послання застосовуючи методику побудови графічних ілюстративних схем тексту. Автор зосередився на вивченні дискурсивної динаміки запропонованого тексту через розширення методологічного екзегетичного апарату та залучення новітніх даних різних суспільних наук.

Очевидно, що якісне розкриття теми дисертаційного дослідження, вимагало від автора демонстрації фундаментальних знань в області біблійного богослов'я, граматики та синтаксису давніх біблійних мов, знання актуальних досліджень з бібліїстики, вивчення історико-культурного контексту Нового Заповіту та досліджень з текстології. Виконана робота свідчить про наявність всіх вказаних якостей і підтверджує високий рівень компетенцій дисертанта.

Проте текст дисертаційного дослідження викликає у нас кілька зауважень:

1. При проведенні екзегетичного аналізу обраного тексту автор не аналізував твори Отців Церкви, для яких грецька мова була рідною, що значно збагатило б працю. Їх тлумачення мають важливе значення додаткового джерела для розуміння досліджуваного Павлового послання.
2. Аналізуючи метафору «посудина» як «людина» у творах Павла, автор не врахував важливий аргумент, що базується на тексті послання до

- Римлян 9:21-23, у якому Апостол порівнює людей із «посудинами гніву».
3. Степанченко С.В. лише побіжно згадує текст 1 Кор. 6:19, але не проводить глибокого аналізу антропологічної концепції «тіло християнина – Храм Духа Святого». На нашу думку, саме ідея «тіла-храму» як вмістилища або «посудини» Духа Святого є суттєвою ознакою сотеріології та антропології Павла.
 4. На нашу думку, робота значно могла збагатитись за умови вивчення екзегетичних напрацювань богословів з пострадянського простору (особливо, Івлієв, Десницький).
 5. Метафора, за означенням, передбачає полісемантичне прочитання змісту. Чому автор обмежився лише метафоричним тлумаченням апостольських слів, а не звернувся, наприклад, до тлумачення «посудини» як алегорії, яка була більш притаманна рабинській герменевтиці?
 6. З дисертації не ясно, яке місце алюзій до текстів поганських авторів у богослов'ї Апостола Павла?
 7. Рівень роботи, багатий фактологічним матеріалом, значно міг би підсилитись за рахунок більш розлогих висновків із прикладними елементами.
 8. З дисертації нам не зовсім зрозуміло, які практичні наслідки для сучасної християнської громади у сфері християнського тлумачення особистої етики («аскетики») чи християнського розуміння богослов'я подружнього життя мають запропоновані моделі тлумачення?
 9. На основі дисертації чи можна прояснити питання, яке місце посідає вчення Павла про освячення християнина у сучасній концепції теоестетики?
 10. Хороше тлумачення зв'язку теми посудини та пристрастей надано у праці Ігоря Кірсберга «Феноменологія життя: Старий завіт і перші

